

Valori și atitudini în programele de limba și literatura română, licee

Necesitatea precizării și re-confirmării **valorilor** și **atitudinilor** a devenit o problemă actuală și acută într-o Românie postdecembristă. „Valorile sunt înrădăcinate în nevoile, dorințele și aspirațiile oamenilor. Ele nu se confundă însă cu obiectele nemijlocite ale nevoilor, dorințelor și aspirațiilor individuale, ale fiecărui ins în parte. Valorile au un caracter de generalitate, desemnând ceea ce este considerat ca dezirabil, demn de a face obiectul dorințelor omenești.”¹

Valorile reprezintă convingerile bazale ale indivizilor. Valorile se manifestă în comportament prin evitarea sau, dimpotrivă, căutarea de elemente tangibile sau intangibile cum ar fi banii, puterea, spiritualitatea. Exemple de valori sunt: performanță, colegialitate, mediul familial plăcut, autonomie, libertate etc.

Făcând referire în mod concret la valorile și atitudinile cultivate în școală, modificările operate în noul curriculum, mai ales la nivel liceal, pot fi sintetizate drept un transfer dinspre studiul cronologic al literaturii române înspre cum se citește literatură, dinspre studiul descriptiv al limbii spre folosirea ei în comunicare.

Astfel, în structura programelor la clasele a IX-a – a XII-a, valorile și atitudinile apar în mod explicit sub forma unei liste separate în programa fiecărui obiect de studiu. Ele acoperă întreg parcursul învățământului liceal și orientează în formarea personalității elevului din perspectiva fiecărei discipline. Realizarea lor concretă derivă din activitatea didactică permanentă a profesorului.

După cum se știe, cunoașterea care nu este însoțită de o etică și o sensibilitate cu efect pozitiv asupra vieții persoanei, conduce la un eșec personal și la degradarea vieții sociale.

La nivelul liceal, în special, se manifestă o mai mare deschidere spre cultivarea unor ”valori și atitudini” cum ar fi: cultivarea interesului pentru lectură și a plăcerii de a citi, a gustului estetic în domeniul literaturii; stimularea gândirii autonome, reflexive și critice în raport cu diversele mesaje receptate; formarea unor reprezentări culturale privind evoluția și valorile literaturii române; cultivarea unei atitudini pozitive față de comunicare și a încrederii în propriile abilități de comunicare; abordarea flexibilă și tolerantă a opiniilor și a argumentelor celorlalți; cultivarea unei

¹ Liviu Papadima, (2006), *Proiectul pentru învățământul rural. Hermeneutică literară*, p. 88

atitudini pozitive față de limba maternă și recunoașterea rolului acesteia pentru dezvoltarea personală și îmbogățirea orizontului cultural; dezvoltarea interesului față de comunicarea interculturală.²

Aceste valori și atitudini cuprinse în programele de liceu pentru limba și literatura română sunt aplicabile în studiul textelor literare, unde interacționează reciproc și declanșează adevărate conflicte individuale sau sociale. Majoritatea operelor literare sunt construite în jurul unui conflict, în care protagonistul este nevoit să aleagă între valori diferite.

Prin intermediul operelor literare, elevii cunosc personaje care devin pentru ei modele prin calitățile și virtuțile umane pe care le întruchipează, oferindu-le adevărate repere socio- culturale.

Un exemplu concret de narațiune din literatura română în care intriga este construită pe un conflict valoric îl constituie nuvela „Moara cu noroc” de Ioan Slavici. Pentru evidențierea valorilor umane din nuvela amintită, la clasa a XI-a, am propus următorul sistem de lecții:

1. Posibilități de interpretare (analiză) a nuvelei „Moara cu noroc”. Straturi tematice.
2. Compoziția nuvelei. Elemente artistice.
3. Psihologia personajelor. Implicațiile morale ale setei de învățare.

I. Exerciții propuse: Găsiți termeni, sintagme pentru caracterizarea conflictului, a acțiunilor și întâmplărilor.

Exemple de răspuns: caractere puternice, oameni primitivi, tipuri expresive și tari, ciocniri violente, atmosfera tragică impresionantă, încheștare, forța telurică a slujirii interesului, zbaterea violentă și primitivă, dominația fascinantă a lui Lică, păienjenişul desfrâului, proporțiile de infern ale patimilor, furtuni cotropitoare ale sufletului, comunitate tâlhărească, mecanism implacabil de distrugere, fatalitate etc.

II. Probleme de abordat: Cine este vinovat? Este vinovat Ghiță de prăbușirea sa morală? Care sunt implicațiile acestui proces în planul expresiei artistice a nuvelei?

S-a arătat că, la fel ca într-o tragedie, vina unui personaj este legată de vina celorlalte personaje și că niciun personaj nu rămâne identic cu sine, nimic nu rămâne ferm în această lume a nuvelei, „pe care nu o poate scoate din confuzie decât focul purificator ce va distruge totul.”

III. Împreună cu elevii se realizează următoarea schemă (pe planșă sau pe tablă) a interdependenței dintre personaje:

Moara cu noroc. Interdependența dintre personaje

I. Familie unită

² ***M.E.C.T.-C.N.C., (2004), *Programe școlare pentru clasa a X-a, Ciclul inferior al liceului, Limba și literatura română*, București, p. 4

- Ghiță este harnic, preocupat să asigure o bună situație familiei pe care o iubește și o respectă; e sincer și sociabil.

- Ana este blândă, bună, cinstită, veselă, model de soție și de mamă, lumina și bucuria familiei, copil mare și ocrotit, neștiutoare, naivă, „slabă”, inocentă; trezire a temperamentului, a forțelor feminine ascunse, ea își familiarizează treptat și blând mintea și sufletul cu răul.

II. Influența societății

- Multitudine de măști, dar niciun rol;

- Societatea este coruptă, apreciază oamenii după avere, nu după merite și îi împinge la dezumanizare;

- Lică este un geniu al răului, lacom, pătimaș, lipsit de scrupule, distruge tot ceea ce este cinstit, bun și curat.

III. Familie iremediabil pierdută

- Ghiță devine lacom, egoist, introvertit, nesincer, duplicitar, regretă că are familie; devine complice la furt și crimă; distruge fericirea și liniștea familiei; se prăbușește ca o pasăre sub privirea șarpelui.

- Ana devine victimă a goanei celor din jur după bani, dar și a firii sale slabe; își pierde demnitatea de soție și de mamă. Căderea Anei este o neînțelegerii; uciderea ei prezintă singura finalizare posibilă a unui destin care, prin eroare și confuzie, și-a pierdut esența.

IV. Moartea fizică simbolizează moartea morală

- pentru fixarea și consolidarea cunoștințelor, am dat următoarea sarcină de lucru:

Tema destinului cuprinde în nuvelă două mari componente: 1. semnul gândului bun (caracterul); ordinea (individuală) și 2. ceasul bun (întâmplarea, ordinea universală).

Cerințe: a. Din prima frază a nuvelei subliniați cuvintele care se referă la idealul etic.

b. Din finalul nuvelei subliniați cuvintele care se referă la ceasul rău.

Se poate observa astfel că la limba și literatura română se are în vedere “inocularea” acestor valori în conștiința elevului în grade și intensități diferite: respectul de sine și față de alții, relaționarea pozitivă cu cei din jur, afirmarea liberă a personalității, încrederea în propria persoană, atitudinea critică față de stereotipii, flexibilitate și deschidere la dialog, toleranță, înțelegerea și asumarea normelor, valorilor și principiilor umaniste și democratice.

Prin intermediul operelor literare, elevii cunosc personaje care devin pentru ei modele prin calitățile și virtuțile umane pe care le întruchipează, oferindu-le adevărate repere socio- culturale, oferind răspunsuri unor adolescenți aflați la vârsta întrebărilor.

Aceste lecții dezvoltă gustul pentru lectură, elevii descoperind plăcerea de a citi, bucuria de a simți emoția artistică, de a se îmbogăți spiritual. Finalitatea principală a procesului de receptare a literaturii în școală rămâne aceea de a forma din elevi cititori de literatură, în devenire oameni cu deprinderea de a citi, zilnic, ceva interesant, capabil de a adopta o poziție personală față de lecturile lor.

Profesor propunător: Sălăjan Mihaela
Colegiul Tehnic "Al. Papiu Ilarian" Zalău